

Historisch verbod op kernwapens aangenomen in de Verenigde Naties in New York – Nederland stemde als enige land tegen

Nadere analyse

Datum: 21 juli 2017

Contact: Krista van Velzen: 06 53220409, vanvelzen@paxforpeace.nl

Inleiding

Op vrijdag 7 juli 2017 is in de Verenigde Naties (VN) in New York de definitieve tekst¹ voor het wereldwijde kernwapenverbod aangenomen. Dit betekent dat naast biologische en chemische wapens, ook het ergste massavernietigingswapen volgens een internationaal verdrag verboden is. De totstandkoming van dit verdrag is het resultaat van onderhandelingen die in maart en juni/juli dit jaar plaatsvonden.

Nederland was hierbij aanwezig, zoals de Kamer op 23 april 2016 heeft verzocht in de motie Sjoerdsma c.s., mede ingediend door Servaes (PvdA) en Van Bommel (SP) en gesteund door de ChristenUnie, GroenLinks, Partij voor de Dieren, Groep Kuzu/Öztürk en Klein.² Hierin riep de Kamer de regering op om 'inhoudelijk deel te nemen, zonder daarbij vooruit te lopen op een oordeel over het eindresultaat, aan internationale besprekingen over een verdrag voor een verbod op nucleaire wapens'. Ook was een Kamerdelegatie als waarnemer aanwezig bij de laatste ronde onderhandelingen, zoals de Kamer al op 19 januari 2017 had verzocht.³

Nederland was het enige NAVO-land dat aanwezig was bij de drie weken durende onderhandelingen. Op het laatste moment riep ons land echter geheel onverwachts op tot een stemming, terwijl de VN-zaal op het punt stond om de tekst van het verdrag met consensus aan te nemen. Nederland stemde dan ook als enige van de 124 aanwezige landen tegen het verdrag. De Europese staten Ierland, Oostenrijk, Malta, Moldavië, San Marino, Zwitserland, Zweden, Cyprus, Liechtenstein en Vaticaanstad steunden het verbod wel.

Het verdrag geeft een helder signaal dat de meerderheid van de wereld kernwapens niet langer accepteert als legitieme oorlogsmiddelen. De herhaaldelijke bezwaren die werden geuit door de kernwapenstaten en hun bondgenoten en de boycot van de onderhandelingen door deze landen laten zien dat zij zich realiseren dit verdrag een grote impact zal kunnen hebben op hun gedrag en status. Net als gebeurde met voorgaande wapenverboden, kunnen internationale normen tot concrete veranderingen in beleid en gedrag leiden, zelfs in staten die niet tot een verdrag toetreden.

¹ 7 juli 2017, <http://www.undocs.org/en/a/conf.229/2017/L.3/Rev.1>

² 23 april 2015, Motie Sjoerdsma c.s. (Kamerstuk 33783, nr. 19) <https://zoek.officiëlebezoekingen.nl/kst-33783-19.html>

³ 19 januari 2017, Tweede Kamerlid, H. van Bommel (SP) - 19 januari 2017 Verzoek deelname Kamerdelegatie aan VN-bijeenkomsten inzake onderhandelingen over een verbod op kernwapens (2017Z00646), <https://www.tweedekamer.nl/downloads/document?id=856ab690-7169-4f96-844a-d1cc351e3d9e&title=Besluitenlijst%20pv%20Buza%2019%20jan.pdf>

Het verbod op kernwapens

Achtergrond

Vanaf 2010 ontstond een nieuw wereldwijd debat over nucleaire ontwapening, toen landen tijdens de NPV-herzieningsconferentie in consensus hun diepe zorgen uitten over de catastrofale humanitaire gevolgen van elk gebruik van kernwapens en de noodzaak herbevestigden dat alle staten altijd moeten voldoen aan relevant internationaal recht, waaronder internationaal humanitair recht.⁴ Het effect van kernwapens op mens en milieu kwam hierna centraal te staan. In 2013 was Noorwegen gastheer van de eerste conferentie over de humanitaire gevolgen van kernwapens. Hieruit kwam in 2016 de VN 'Open Ended Working Group' over nucleaire ontwapening voort, waarin een overgrote meerderheid van landen de aanbeveling deed dat de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (AVVN) van 2016 in het kader moest staan van de start van onderhandelingen over een internationaal verbod op kernwapens in 2017. Deze aanbeveling werd door Oostenrijk, Ierland, Mexico, Brazilië, Zuid-Afrika en Nigeria in de vorm van een resolutie (A/C.1/71/L.41) voorgelegd aan de AVVN in 2016, waarin zij voorstelden om in 2017 te gaan onderhandelen over een verbod op kernwapens. Deze resolutie werd met grote steun aangenomen.

Het verdrag

De uiteindelijke tekst vormt een sterk verdrag dat kernwapens in alle omstandigheden en voor iedereen verbiedt. De preambule plaatst het verdrag in de context van internationaal humanitair recht en de universele rechten van de mens. Het maakt duidelijk dat juist door de onacceptabele humanitaire gevolgen van kernwapens deze nooit meer gebruikt mogen worden, onder welke omstandigheden dan ook.

Artikel 1: algemene verboden

Het wordt voor ondertekenaars van het verdrag verboden om zich met kernwapens gerelateerde activiteiten bezig te houden. Artikel 1 van het verdrag verbiedt het gebruik, ontwikkelen, testen, produceren, verkrijgen, bezitten, de voorraadvorming, het overdragen, ontvangen, dreigen met gebruik, stationeren, installeren en inzetten van kernwapens.

Onder artikel 1 is ook hulp bij verboden activiteiten niet toegestaan. Zoals veel landen tijdens de onderhandelingen aangaven, moet dit worden geïnterpreteerd als een verbod op betrokkenheid bij militaire voorbereidingen en plannen van gebruik van kernwapens. Ook het financieren van de ontwikkeling en productie van kernwapens moet in overeenstemming met de mening van de meerdere landen worden geïnterpreteerd als verboden onder artikel 1, net als het toestaan van kernwapen transporten door de territoriale wateren of het luchtruim van de ondertekenende staten.

Artikel 4: de eliminatie van kernwapens

Artikel 4 van het verdrag maakt de weg vrij voor kernwapenstaten om hun wapenvorraden en -programma's te elimineren. Er zijn in dit artikel nadrukkelijk verschillende mogelijkheden voorzien waarop kernwapenstaten op termijn tot het verdrag toe te treden. Het verdrag maakt het voor staten die kernwapens bezitten mogelijk die wapens óf eerst te vernietigen en vervolgens tot het verdrag toe te treden, óf direct toe te treden onder de verplichting

⁴ 2010, "2010 Action Plan" (NPT/CONF.2010/50 (Vol. I)), [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=NPT/CONF.2010/50%20\(VOL.I\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=NPT/CONF.2010/50%20(VOL.I))

hun kernwapens onklaar te maken, ontwikkelingsprogramma's te stoppen en aansluitend alle wapens te vernietigen. Hiervoor moet een kernwapenstaat een plan met tijdspad indienen ter goedkeuring. Het verdrag verplicht landen met kernwapens op hun grondgebied om deze te verwijderen.

Artikel 3: waarborgen

Het verdrag verplicht tot de verifieerbare, tijdsgebonden, transparante en onomkeerbare vernietiging van kernwapens, kernwapenprogramma's en de implementatie van internationale waarborgingsovereenkomsten. De waarborgen kunnen na verloop van tijd strenger worden gehandhaafd, maar het verdrag verbiedt het verzwakken van maatregelen. Landen die nog geen waarborgingsovereenkomst met het IAEA hebben, worden verplicht zo'n overeenkomst te sluiten.

Artikel 6, 7 en 8: positieve verplichtingen voor slachtoffers en het milieu

Het verdrag verplicht staten om slachtoffers van het gebruik of testen van kernwapens te helpen en om schade aan het milieu te herstellen. Ook vraagt het verdrag van staten om internationaal bij de dragen aan het implementeren en ondersteunen van het verdrag, en verplicht het lidstaten om andere staten aan te moedigen zich bij het verdrag te voegen. Deze positieve verplichtingen bouwen voort op de stappen die zijn gezet in het Landmijnenverdrag en het Clustermunitieverdrag op het gebied van milieuschade en rechten van slachtoffers. Nederland heeft zich in de context van die verdragen altijd sterk gemaakt voor slachtoffers, en zou dat ook nu moeten blijven doen. De noodzaak actie te ondernemen om slachtoffers te ondersteunen en het milieu te helpen herstellen, in het geval kernwapens ooit weer gebruikt zouden worden, zou boven politieke verschillen tussen voor- en tegenstanders van dit verdrag moeten staan en is een extra reden tot dit verdrag toe te treden.

Nederlandse positie en inbreng tijdens onderhandelingen

In de Kamerbrieven over Nederlandse deelname aan de onderhandelingen heeft de regering een aantal punten genoemd die voor Nederland centraal staan.⁵ Zo moet het verbod een goede en effectieve stap vormen op weg naar de algehele eliminatie van kernwapens en moet het instrument zich goed verhouden tot andere bestaande instrumenten, met name het Non-Proliferatie Verdrag (NPV), inclusief Artikel VI. Ook zou het verbod op kernwapens verifieerbaar moeten zijn. In New York zijn al deze punten aangehaald door de aanwezige landen, en ze zijn dan ook gereflecteerd in de verdragstekst. In de tekst wordt duidelijk verwezen naar het Alomvattend Kernstopverdrag (CTBT) en het NPV, dat expliciet wordt beschreven als de hoeksteen van het internationale non-proliferatieregime. Ook wordt benadrukt dat transparantie, verificatie en onomkeerbare ontwapening essentiële bouwstenen zijn van een kernwapenvrije wereld. In de meest recente brief van de regering

⁵ 24 maart 2017, Kamerbrief 'Nederlandse inzet bij onderhandelingen over een verbod op kernwapens' (DVB/NW-046/17), <https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-buitenlandse-zaken/documenten/kamerstukken/2017/03/24/kamerbrief-over-nederlandse-inzet-bij-onderhandelingen-over-een-verbod-op-kernwapens>; 2 juni 2017, Kamerbrief 'Onderhandelingen kernwapenverbod en deelname Kamerleden', <https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-buitenlandse-zaken/documenten/kamerstukken/2017/06/02/kamerbrief-over-onderhandelingen-kernwapenverbod-en-deelname-kamerleden>

aan de Kamer⁶ stelde de minister desalniettemin dat Nederland het verdrag niet steunt. Hiervoor worden een aantal argumenten genoemd, die echter wat PAX betreft geen van allen een reden zijn het verdrag niet zo snel mogelijk te ondertekenen.

Verhouding met bestaande verdragen

De regering stelt dat het verbod op nucleaire tests in het verdrag het gezag van en de noodzaak tot ratificatie van het CTBT ondermijnt (6). Echter, artikel 18 van het nieuwe verdrag, waarin de verhouding met andere verdragen wordt geregeld, stelt dat het kernwapenverbod geen afbreuk zal doen aan de verplichtingen van staten onder andere bestaande internationale afspraken, indien die verplichtingen consistent zijn met het kernwapenverbod. Aangezien het CTBT nog altijd niet in werking is getreden, is de enige bestaande juridisch bindende internationale overeenkomst op het gebied van nucleaire test het Gedeeltelijk Kerntest Verbod (Partial Test Ban Treaty). Dit verdrag verbiedt alleen het testen van kernwapens in de atmosfeer, onder water en in de ruimte. Dus alhoewel het kernwapenverbod een algemeen en breed verbod op testen bevat, biedt het door de opname van een expliciet verbod op testen de mogelijkheid om in de toekomst sterkere beperkingen op nucleaire tests in te voeren. Bovendien verwelkomt het verdrag de mogelijkheid dat het Alomvattend Kernstopverdrag in de toekomst in werking zal treden.

Het NPV wordt in de preambule van het kernwapenverbod expliciet benoemd als hoeksteen van het nucleaire ontwapenings- en non proliferatieregime. Zoals de preambule stelt is de volledige implementatie van dit verbodsverdrag bovendien cruciaal in het versterken van internationale vrede en veiligheid. Het kernwapenverbod is dan ook een effectieve maatregel voor de uitvoering van artikel 6 van het NPV, dat landen verplicht onderhandelingen voor de volledige eliminatie van kernwapens te beginnen en tot een succesvol einde te brengen. Het verbodsverdrag verplicht bovendien tot de implementatie van internationale waarborgingsovereenkomsten. De waarborgen kunnen na verloop van tijd strenger worden gehandhaafd, maar het verdrag verbiedt het verzwakken van maatregelen. Landen die nog geen waarborgingsovereenkomst met het Internationaal Atoomenergie Agentschap (IAEA) hebben, worden verplicht zo'n overeenkomst te sluiten. Het nieuwe verdrag herbevestigt daarmee de bestaande verplichtingen en afspraken die staten onder het NPV zijn aangegaan, en faciliteert juist het versterken van die normen. Ook de regering erkende de positieve waarde hiervan in haar kamerbrief. Veel landen die aan de onderhandelingen deelnamen hadden een sterkere benoeming van het Aanvullend Protocol of zelfs nog hogere bestaande standaarden gewenst, en er zijn verschillende tekstvoorstellen gedaan om landen aan te moedigen de hoogst mogelijke standaarden aan te nemen. Deze voorstellen zijn onderdeel van de onderhandelingsdocumenten, en daarmee kunnen ze de basis zijn voor het steunen van hogere standaarden wanneer het verdrag in werking treedt en staten de implementatie ervan gaan bespreken.

⁶ 14 juli 2017, Kamerbrief 'Appreciatie uitkomst onderhandelingen kernwapenverbod', <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/kamerstukken/2017/07/14/kamerbrief-over-uitkomst-onderhandelingen-kernwapenverbod/kamerbrief-over-uitkomst-onderhandelingen-kernwapenverbod.pdf>.

Brede steun, inclusief kernwapenlanden

Nederland stelt als voorwaarde dat het verbod brede steun moet genieten binnen de VN, inclusief van kernwapen-bezittende landen. Het verdrag is door 122 landen, twee derde van de wereld aangenomen, en is daarmee het resultaat van een open en democratisch proces. Dat de kernwapenstaten weigeren deel te nemen aan een onderhandelingsproces dat rechtstreeks voortvloeit uit de verplichtingen binnen het NPV mag geen argument zijn voor de Nederlandse regering om dit verdrag niet te ondertekenen.

Verifieerbaarheid

De regering stelt dat het verdrag niet verifieerbaar is door het ontbreken van definities en een verificatiemechanisme de ontwapening van de kernwapenstaten. Er is bij de onderhandelingen echter juist gekozen om het verdrag op dit punt flexibel te laten zijn, omdat de onderhandelende landen zich realiseerden dat het niet mogelijk is een verificatiemechanisme voor ontwapening te onderhandelen als de bezitters van kernwapens niet aan de onderhandelingen meedoen.

De regering stelt in haar brief aan de Kamer: '(..) dat het kernwapenverbod nadrukkelijk niet erkent dat verdere toekomstige ontwikkelingen op het gebied van non-proliferatie, verificatie en safeguards bouwstenen zijn van een wereld zonder kernwapens. Ook dit is wel reeds vastgesteld in de context van bijvoorbeeld het NPV'. Implementatie van het verdrag en de verificatie daarvan zal volgen uit nationale implementatiewetgeving en bijeenkomsten van lidstaten, net als is gebeurd met het NPV. Ook het NPV bevat geen definities of overeenstemming over toekomstige sterkere verificatiemaatregelen, maar de mogelijkheid tot verificatie van dat verdrag is desalniettemin gecreëerd in de Toetsingsconferenties en de interpretatie van het verdrag. Het kernwapenverbod kan zich op een vergelijkbare manier ontwikkelen, en laat juist ruimte open om in de toekomst sterkere verificatiemechanisme overeen te komen.

Effectieve stap naar verdere ontwapening

De regering stelt in haar brief dat dit verdrag geen effectieve stap naar ontwapening is, met name omdat het niet juridisch bindend is voor de landen die kernwapens bezitten. Ondanks dat het verdrag juridisch niet bindend is voor niet-lidstaten, kan deze sterke norm echter wel degelijk leiden tot veranderingen in het gedrag van zowel staten die tot het verdrag toetreden als staten die dat niet doen: door een duidelijk signaal te geven dat kernwapens geen prestige maar juist afkeuring opleveren, wordt het minder aantrekkelijk om over kernwapens te beschikken. Ook de regering verwelkomde in haar kamerbrief (6) de additionele druk op de kernwapenstaten die dit verdrag tot gevolg zal hebben. Eerdere wapenverboden hebben tot concrete veranderingen geleid in het beleid en gedrag van staten- ook bij de landen die het verdrag niet ondertekenden. Voorbeelden hiervan zijn het verbod op clusterprojectielen en landmijnen.

Het verbod op assistentie zal hierbij een belangrijke rol spelen, vanwege de impact die het zal hebben op de militaire planning en voorbereiding van kernwapengebruik door de bondgenoten van kernwapenstaten, en op de financiering van kernwapenproducenten.

Het kernwapenverbod is daarnaast een versterking van het Internationaal Humanitair Recht. Kernwapens zijn bedoeld om miljoenen burgers -niet militairen- te doden. Dit is een grove schending van het Internationaal Humanitair Recht. Slechts weinigen zullen beweren dat

een massaslachting onder burgers acceptabel is. Het is moeilijk om scenario's voor het gebruik van kernwapens te bedenken die verenigbaar zijn met het internationale recht. Het kernwapenverbod zal de internationale normen en rechtsorde daarom versterken.

Verenigbaarheid met NAVO-verplichtingen

Tijdens de onderhandelingen refereerde de Nederlandse delegatie meermaals aan NAVO-verplichtingen als reden om dit verdrag niet te kunnen ondertekenen. Alhoewel de NAVO zich presenteert als nucleair bondgenootschap, is er geen enkele juridische verplichting binnen de NAVO om aan kernwapens vast te houden, en komen kernwapens in het Noord-Atlantisch Verdrag niet eens voor. De taken en verplichtingen die landen onder de NAVO op zich nemen zijn altijd al onderhevig geweest aan verandering, en reflecteren de veranderingen in de wereld als geheel. Het ondertekenen van het nieuwe kernwapenverbod door de Nederlandse regering zou beantwoorden aan de mening van 85% van de Nederlandse burgers dat Nederland het verdrag zou moeten ondertekenen⁷ en de wens van burgers en het parlement om de Nederlandse kernwapentaak te beëindigen.

NAVO-lidstaten hebben in de praktijk al lange tijd het recht om eigenstandig nationaal beleid te formuleren over kernwapens, zonder dat dit deelname aan het bondgenootschap in de weg staat. PAX merkt op dat NAVO-lidstaten die het verbodsverdrag willen ondertekenen geen onderdeel meer kunnen zijn van het NAVO-beleid voor het gebruik of dreigen met gebruik van kernwapens. Dit neemt niet weg dat zij nog altijd betrokken kunnen zijn bij het nucleaire beleid van NAVO in het algemeen, wat immers ook het verminderen van de rol van kernwapens in de veiligheidsdoctrines omvat. Ook zouden deze landen het stationeren van kernwapens op hun grondgebied niet langer mogen accepteren, en niet deel kunnen nemen aan militaire oefeningen met kernwapens of nucleaire scenario's of nucleaire planning, aangezien deze activiteiten vallen onder het verbod op assistentie. Landen kunnen dit doen en nog steeds voldoen aan hun NAVO-verplichtingen.

Het verbod op kernwapens verbiedt het gebruik van kernwapens *ten alle tijden* en *onder alle omstandigheden*. Ook het aanmoedigen van, aansporen tot of assisteren bij het gebruiken van kernwapens is verboden. Als NAVO-land Nederland het kernwapenverbod steunt, zou het betekenen dat Nederland bij de Amerikaanse regering kenbaar maakt 'niet langer te hechten aan de bescherming van het Europese vasteland door middel van de aanwezigheid van Amerikaanse kernwapens', iets waartoe de Kamer al opriep in 2010.⁸ In 2013 en 2014 riepen de aangenomen motie Van Dijk (SP) dat de 'vervanger van de F-16 geen nucleaire taak mag hebben'⁹ en de motie Sjoerdsma (D66) op om 'in NAVO-verband te pleiten voor de beëindiging van de Nederlandse kernwapentaak'.¹⁰ In 2016 riep de Kamer op in de motie Voordewind (ChristenUnie) om 'in overleg met Amerika te werken aan het gefaseerd afstoten van de Nederlandse kernwapentaak'.¹¹ Overigens is de geplande modernisering

⁷ Onderzoek van het Rode Kruis 6 juli 2017 <https://www.rodekruis.nl/persbericht/rode-kruis-hoopvol-uitkomst-onderhandelingsconferentie-kernwapens>

⁸ Motie van Velzen Azough, 21 april 2010 (Kamerstuk 32 123 V nr 86), <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32123-V-86.pdf>.

⁹ Motie van Dijk, 6 november 2013 (Kamerstuk 33 736 nr 14), <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33763-14.html>

¹⁰ Motie Sjoerdsma, 18 maart 2014 (Kamerstuk 333783 nr

(10) <https://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j9vvij5epmj1ey0/vji6i2llecw1>

¹¹ Motie Voordewind, 28 april 2016 (Kamerstuk 34419 nr 12), <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-34419-12.pdf>.

van de op Nederlands grondgebied gestationeerde Amerikaanse kernwapens ook in strijd met het NPV.

Een Nederlandse handtekening onder het kernwapenverbod zou ook concreet betekenen dat Nederland met de VS om de tafel zal moeten zitten om de bilaterale afspraken over de stationering van Amerikaanse kernwapens in Nederland en de nucleaire taak van de Nederlandse luchtmacht te beëindigen, maar steun voor het verbod is wel degelijk mogelijk. Het kernwapenverbod namelijk betekent niet dat Nederland geen lid meer kan zijn van militaire allianties waar staten met kernwapens onderdeel van zijn.¹² PAX roept de Nederlandse regering dan ook nadrukkelijk op zich achter het verdrag te scharen.

En nu?

Het verdrag is op 7 juli aangenomen en zal komende september ondertekend kunnen worden bij de Verenigde Naties in New York. Wanneer 50 landen het verdrag geratificeerd hebben, zal het in werking treden. Het lijkt erop dat een groot deel van de landen die deelnamen aan de onderhandelingen het verdrag in september zal ondertekenen. Het ratificatieproces kan per staat verschillen, maar vraagt normaal gesproken om aanname door het parlement en een wet die het verdrag omzet in nationale wetgeving. Gedurende dit proces kunnen ook aanvullende maatregelen worden geformuleerd, zoals een expliciet verbod op de financiering van kernwapens. De eerste bijeenkomst van lidstaten zal vervolgens binnen een jaar na het inwerking treden van het verdrag plaatsvinden.

Dit verdrag is een sterke aanvulling op het bestaande ontwapenings- en non-proliferatieregime. Het versterkt de druk op de kernwapenstaten om hun verplichting om onderhandelingen voor ontwapening te beginnen en tot een goed einde te brengen, zoals vastgelegd in artikel 6 van het NPV. De nieuwe juridische status van kernwapens als illegale wapens zal een belangrijke impact hebben op de landen die er nog steeds voor kiezen om kernwapens wel in veiligheid strategieën of -doctrines op te nemen. Als het verdrag eenmaal in werking treedt, zou het elke verklaring waarom sommige staten nog legitiem kernwapens mogen bezitten ter discussie stellen. Hoe meer landen het verdrag ondertekenen, hoe meer druk andere landen zullen voelen om af te stappen van het bezit en gebruik van kernwapens. Met het verdrag komt wereldwijde eliminatie van kernwapens een stap dichterbij.

Conclusie

Op 7 juli 2017 is er een historische stap richting een kernwapenvrije wereld gezet: het wereldwijde verbod op het maken, gebruiken en bezitten van kernwapens is een feit. Inmiddels gaat het er niet meer om óf het verbod er komt, het is nu aan alle landen om de impact van het verbod zo groot mogelijk te maken. Ook Nederland heeft hierin een belangrijke rol te vervullen.

PAX roept de regering op om per direct naar manieren te zoeken om het wereldwijde kernwapenverbod daadwerkelijk te kunnen ondertekenen. Steun voor verdrag vormt een uitdaging voor de Nederlandse regering maar zou uitvoering geven aan de wens van de

¹² 'NATO and a nuclear ban; Completely compatible with legal obligations, even while delegitimizing deterrence', PAX 2016, https://nonukes.nl/wp-content/uploads/2016/10/NATO-and-a-nuclear-ban_PAX_October-2016.pdf; 'A ban on nuclear weapons: what's in it for NATO?', ILPI 2014: <http://nwp.ilpi.org/?p=2296>.

regering, Tweede Kamer en Nederlandse bevolking om te komen tot een wereld zonder kernwapens. Dit kan Nederland alleen doen door na deze historische gebeurtenis uit de afwachtende houding richting de kernwapenstaten te treden en nu ook zelf actief stappen te ondernemen en elke betrokkenheid bij kernwapens eens en voor altijd te beëindigen.